

Vinko Potočnik

Vrednostna difuznost mladine v razmerah pluralnosti

V študijski prostor simpozija o posredovanju verskih vsebin v sodobni pluralni družbi – kar so v vedno večji meri tudi srednjeevropske postkomunistične dežele, sicer bolj na ekonomskem in političnem, manj pa na kulturnem področju – želim prispevati razmišljanje o mladih in o njihovih vrednostnih usmeritvah, predvsem z vidika sociološkega in socialno-psihološkega raziskovanja vrednot in kulture mladih, delno pa tudi z vidika pastoralne teologije. Ta tema se mi zdi v okviru simpozija relevantna predvsem iz dveh razlogov:

1. Najprej zato, ker se v življenju mladih na izrazit način odražajo razmere širšega dogajanja. Mladi so kot seizmograf širših življenjskih razmer, dogajanj in družbenih sprememb. Zato študij mladine mnogim raziskovalcem pomeni privilegirani prostor razumevanja sodobnega človeka in sveta.¹

2. Poleg tega je za človekovo versko formacijo zelo ključnega pomena prav obdobje mladostnega razvoja. V mladosti se namreč vzpostavijo standardi verovanj in vrednot, ki se v kasnejših letih relativno redko popolnoma spremenijo ali opustijo. Zdi se, da to dejstvo nehote potrjuje tudi večina vzgojiteljev in učiteljev vere. Kako sicer razumeti dejstvo – sploh če pri tem ne upoštevamo šibkih reformnih naravnih v delovanju Cerkve –, da že pred desetletji sprejeto načelo o prvenstvu verskega izobraževanja odraslih² še vedno ni zares prišlo niti v zavest niti v prakso Cerkve. Versko oblikovanje slovenskih otrok in mladine namreč še vedno predstavlja ne le najobsežnejši, marveč tudi najbolj domišljen in izdelan program verske formacije.

Zato raziskovanje življenja mladih obenem pomeni raziskovanje prihodnosti. Vendar je pri tej trditvi – ob nestabilnosti vrednostnih usmeritev dandanašnjega človeka – vedno več negotovosti in neznank, to pa zahteva večjo previdnost.

Za lažje dojetje vrednostnega sveta mladih in njegove vloge pri oblikovanju zrele krščanske osebnosti, se najprej posvečamo orisu ne-

¹ Prim. G.C. Milanese, *Sociologia della condizione giovanile*, U.P.S., Roma 1977, 159-185.

² Prim. *Splošni katehetski pravilnik*, člen 20. Ljubljana 1972.

katerih splošnejših značilnosti mladosti v pogojih moderne oziroma modernizirajoče se družbe.

1. Mladost v moderni pluralni družbi

Preden se osredotočimo na posamezne podobe mladosti v današnjem času, kako se strukturirajo in spreminjajo, se uvodoma na kratko osredotočimo na najbolj splošne kazalce mladosti, predvsem v primerjavi z drugimi družbenimi skupinami. V ta namen navajamo podatke empiričnih raziskav o tem, v kolikšni meri se mladi in drugi počutijo srečne.

1.1 Srečna generacija mladih v deželi srečnih ljudi?

Analiza odgovorov prebivalcev Slovenije na vprašanje o tem, kako srečne se na splošno počutijo – kot prikazuje tabela 1, kjer so države rangirane po deležu odgovorov »zelo srečni« v prvem stolpcu –, pokaže, da se več kot dve tretjini vprašanih ocenjuje za srečne, skoraj desetina pa za zelo srečne.³ Takšen podatek o slovenski odrasli populaciji je najbrž za marsikoga presenetljiv, saj se zdi, da v naši javnosti prevladuje ravno nasprotno stališče, oziroma večina množičnih medijev (najbrž ne brez razloga) vztrajno razširja mnenje o velikem nezadovoljstvu ljudi. Seveda pa je po drugi strani podatek mogoče razumeti tudi precej zaskrbljujoče, saj razkriva podobo družbe, kjer tretjina odraslih o sebi ne more reči, da so trenutno srečni.

---

³ Do približno takšnih rezultatov o srečnosti prihajajo tudi druge raziskave, ki včasih vključijo še modaliteto »ne vem« oziroma »kakor kdaj«, in kar nekaj vprašanih jo izbere. Tako tudi v mednarodni raziskavi vernosti v srednji in vzhodni Evropi Aufbruch leta 1998, ki je postregla z naslednjimi odgovori: sploh niso srečni - 2,4%; ne preveč srečni - 20,0%; ne ve, kakor kdaj - 8,0%; srečni - 64,0% in zelo srečni - 5,4%.

Tabela 1: Samoocena srečnosti polnoletne populacije po deželah (v odstotkih)

	Zelo srečni	Srečni	Ne preveč srečni	Sploh niso srečni
Irska	44,1	50,9	4,4	0,6
Sev. Irska	37,9	55,6	5,3	1,3
ZDA	36,7	52,4	8,9	2,0
Nova Zelandija	33,0	59,9	6,4	0,6
Velika Britanija	32,2	60,7	6,2	0,9
Danska	31,8	57,7	8,7	1,8
Nizozemska	31,1	62,9	5,4	0,6
Avstralija	29,7	64,0	5,3	1,0
Švica	28,4	62,1	8,5	0,9
Filipini	27,8	53,3	15,0	3,9
Čile	27,5	32,3	34,8	5,4
Kanada	25,4	57,8	14,5	2,2
Izrael	24,5	48,1	22,6	4,8
Švedska	24,4	61,2	12,8	1,6
Avstrija	22,6	67,8	8,6	0,9
Norveška	22,1	66,6	10,4	0,9
Ciper	21,7	50,6	22,5	5,2
Portugalska	19,5	37,5	34,9	8,0
Španija	19,2	68,1	11,1	1,6
Poljska	19,0	63,0	15,3	2,7
Z. Nemčija	17,7	66,2	13,5	2,6
Japonska	14,3	74,1	10,0	1,6
Francija	14,1	65,1	17,8	3,0
Italija	12,4	65,9	18,2	3,5
Vzh. Nemčija	9,3	61,2	25,3	4,2
Slovenja	9,3	58,6	28,8	3,3
Češka	8,9	71,3	17,9	1,8
Bolgarija	8,7	45,1	28,7	17,4
Slovaška	7,1	58,3	26,2	8,4
Rusija	4,7	49,4	37,1	8,8
Madžarska	4,7	45,1	39,6	10,6
Latvija	4,6	43,9	45,0	6,5
VSI	21,0	57,7	17,6	3,6

Vir: ISSP 1998

Vendar primerjava s podatki drugih dežel razkriva, da relativna stopnja občutka sreče v Sloveniji sploh ni visoka, saj se uvršča med najnižje. Po občutku srečnosti je Slovenija najbolj oddaljena od severno evropskih dežel, posebej Irske. Zelo zgovorno je dejstvo, da se na dno lestvice srečnih družb uvrščajo dežele bivšega komunističnega bloka, ki so za svojo legitimacijo uporabljale prav »raj na zemlji«. Res pa je, da med temi srednje in vzhodno evropskimi deželami Sloveniji še najbolj kaže.

Če se osredotočimo na stopnjo občutka srečnosti mladih (tabela 2 prikazuje primerjavo odgovorov »zelo srečni« za mlade in ostale), ugotovimo predvsem dvoje. Najprej, da se lestvica dežel po srečnosti samo mladih – v primerjavi z lestvico vseh v tabeli 1 – nekoliko spremeni, vendar ne bistveno. Predvsem pa iz primerjave odgovorov ugotovimo, da je občutje srečnosti precej bolj razširjeno med mladimi kot med ostalo populacijo. Izjemo predstavlja pet držav (ZDA, Velika Britanija, Severna Irsko, Nova Zelandija in Zahodna Nemčija), v katerih so mladi manj srečni kot druge generacije. Za Slovenijo pa je značilno, da je – ob Portugalski in Švedski – razlika med stopnjo sreče mlade in ostalih generacij med največjimi, saj kar 13% več mladih kot ostalih prebivalcev izjavlja, da so zelo srečni. Pri tem ni bistvenih razlik med verujočimi in neverujočimi, marveč je večja ali manjša srečnost med obema skupinama slovenske populacije porazdeljena podobno.

Tabela 2: Samoocena zelo srečnih: mladih in drugih (odstotki)

	20-29 let	drugi
Irska	49,7	42,9
Nizozemska	34,5	30,4
Avstralija	34,2	29,2
Švedska	34,2	21,8
Danska	33,3	31,5
Sev. Irsko	32,8	38,9
Švica	32,0	27,8
Avstrija	31,2	21,2
Portugalska	30,5	17,2
Filipini	29,5	27,2
Čile	29,4	27,0
ZDA	27,9	38,8
Kanada	27,1	24,8
Ciper	26,8	19,9
Poljska	26,7	17,6
Velika Britanija	26,2	33,1
Norveška	25,0	21,3
Izrael	25,0	24,2

Nova Zelandija	24,7	34,5
Japonska	20,4	13,3
Francija	20,3	12,2
Španija	20,3	18,9
Slovenija	19,5	6,6
Italija	17,8	11,2
Češka	13,3	7,9
Bolgarija	12,6	7,9
Madžarska	12,3	3,7
Slovaška	12,1	5,4
Zah. Nemčija	11,8	18,7
Vzh. Nemčija	11,5	9,0
Latvija	9,3	3,4
Rusija	6,7	4,2
VSI	23,7	20,4

Vir: ISSP 1998

Pri nas bi torej lahko govorili o precejšnjem prepadu med mladimi in ostalimi prebivalci. To pomeni, da gornji podnaslov o srečni mladi generaciji v deželi srečnih ljudi ni upravičen, marveč je mogoče govoriti le o relativno srečni mladi generaciji sredi manj srečnih ostalih. Seveda pa gre pri tem za merjenje zelo splošnih občutij, ki jih ni lahko interpretirati. Vsekakor jih določa veliko dejavnikov iz ozadja. Kaj je torej z mladostjo onstran subjektivnih občutij?

1.2 Onstran subjektivnih počutij

O življenju mladih je bilo v Sloveniji od konca šestdesetih let prejšnjega stoletja, opravljenih precejšnje število empiričnih raziskav, socioloških in kulturoloških, v zadnjem času pa največ socialno psiholoških. O tem imamo zajeten pisni opus,⁴ ki opozarja na precejšnje

⁴ Nekaj monografij: J. Makarovič, *Mladi iz preteklosti v prihodnost: Pogled na zgodovino človeštva v vidika odnosov med generacijami*, DDU Univerzum, Ljubljana 1983. M. Ule, *Mladina in ideologija*, Delavska enotnost, Ljubljana 1988; ista, *Mladina - za modernizacijo slovenske družbe*, Marksistični center CK ZKS, Ljubljana 1989; J. Bajzek, *Mladostno zorenje v skupini: Mladinske veroučne skupine s sociološkega vidika*, Ognjišče, Koper 1989; M. Ule Nastran, V. Mihelj, *Pri(e)hodnost mladine*, DZS: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino, Ljubljana 1995; M. Ule Nastran (ur.), *Mladina devetdesetih: analiza stanja v Sloveniji*, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 1996; M. Ule, V. Mihelj - T. Renner - M. Mencin Čepelak - S. Kurdiya - B. Tivadar, *Predah za študentsko mladino*, (Zbirka Juventa) Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Urad Republike Slovenije za mladino, Ljubljana 1996; M. Ule - T. Renner - M. Mencin Čepelak - B. Tivadar, *Socialna ranljivost mladih*, Aristej, Ljubljana 2000; M. Ule Nastran, *Sodobne identitete v vrtincu diskurzov*, Znanstveno in publici-

premike v življenju in družbenem položaju mladih, od nekdanje predmoderne do sedanje (post)moderne situacije.

Mladost se najprej – vse od začetkov industrijske družbe, ko se kot posebno življenjsko obdobje pravzaprav pojavi – kaže kot sorazmerno natančno odmerjen prehodni čas med otroštvom (biološko zrelostjo) in odraslostjo (socialno zrelostjo). Ta prostor mladosti je kar nekaj časa v pravi ekspanziji, saj se meja med otroštvom in mladostjo pomika v vedno zgodnejša leta, na drugi strani pa meja med mladostjo in odraslostjo v vedno bolj pozna leta. S tem se ne širi le okvir človekovega psiho-socialnega razvojnega obdobja, ampak postaja ta okvir tudi politično pomemben: postaja kulturno izjemno dinamičen in inovativen. Mladostno obdobje postaja vse pomembnejše in takšna ocena več ali manj velja za drugo polovico 20. stoletja.

S takšnim konceptom mladosti se srečajo raziskovalci slovenske mladine v poznih šestdesetih. Poleg tega pa pri tedanji povojni generaciji mladih odkrivajo nekritično pristajanje na kolektivno socialistično ideologijo in na nacionalne idolatrije. Mladi so polni izrazitega nekritičnega optimizma glede osebne in družbene prihodnosti.⁵ Temu se niti ne gre čuditi, saj je marksistična kritična ocena preteklosti in utopično zrenje v prihodnost najbolj pristajala prav stanju duha mladih. Zato je bila v šestdesetih in sedemdesetih prav mladina glavna nosilka takšnih in podobnih idej. Nosilka in tudi generatorica generacijskih in širših družbenih sprememb postane šele pozneje.

Konec osemdesetih raziskave že zaznavajo odzive slovenske mladine na (post)modernizacijske in informacijske procese. Tako tedaj pri mladih, večinoma že s srednješolskim standardom, ki že imajo na razpolago moderne komunikacijske in informacijske medije, srečamo močno tržno in potrošniško usmerjenost. Raziskovalci identificirajo zgodnejšo osebno emancipacijo, pa tudi vedno bolj mladocentrično in libertalno usmerjenost.⁶

Na začetku devetdesetih⁷ so pri mladih že zaznavni odzivi na tranzicijske procese. Mladih sicer še ne zajame socialno razlikovanje; socialni izvor, življenjsko okolje, spol, življenjski standard nanje še nimajo izrazitejšega vpliva. Splošno poenoten življenjski slog še nudi določeno oporo proti nastajajočim pritiskom socialnega razlikovanja, vključno z

---

stično središče, Zbirka Sophia 6/2000, Ljubljana 2000, V. Mihelj (ur.), *Mladina 2000: slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*, (Zbirka Juventa), Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad Republike Slovenije za mladino, Aristej, Maribor 2002, idr.

⁵ Prim. M. Ule, *Mladina in ideologija*, Delavska enotnost, Ljubljana 1988.

⁶ Prim. M. Ule, *Mladina - za modernizacijo slovenske družbe*, Marksistični center CK ZKS, Ljubljana 1989.

⁷ Prim. M. Ule, V. Mihelj, *Pri(e)hodnost mladine*, DZS 1995. Empirični podatki so bili posneti leta 1993, vzorec je zajel 2354 dijakov in dijakinj.

vedno bolj različnimi možnostmi za šolanje. Sicer pa se pokaže slika vedno bolj pasivne generacije, ki se najbolje počuti v varnem krogu zasebnosti. Mladina ljubi predvsem mir, manj aktivno in vznemirljivo življenje; manj je odprta in sprejemljiva za izzive in tveganja življenja; manj je tolerantna do drugačnosti. Umika se celo s prizorišč mladinske kulture in se raje zateka v domišljajske svetove in rešitve (kar pomeni prej beg od problemov kot pa soočenje z njimi). V naštetih empiričnih najdbah je mogoče zaznati pojav podaljševanja otroštva.

Lahko rečemo, da se na velike spremembe ob koncu stoletja/tisočletja mladi odzivajo z vse večjo občutljivostjo in občutkom ogroženosti življenjskih možnosti.⁸ Povečujejo se težave pri prehodu v svet odraslih (dela). »Klasično odraščanje« kot naravni proces, ko so bili mladi v družini in šoli objekt nadzorovane vzgoje, pride v krizo. Mladi ne prizamejo več v celoti vzorcev odraslosti. Moderne družbe vse bolj dopuščajo fluidno in neuskajeno doseganje le posameznih točk odraslosti. To pa je vse bolj v skladu s splošno težnjo po individualizaciji življenjskih potekov in težnjo po reflektivnem odnosu ljudi do lastnega življenjskega poteka v družbah postmoderne, na kar je na več mestih opozoril priznani sociolog A. Giddens.

Tako smo v zadnjem času priče napredovanju procesov individualizacije in ukinjanja mladosti kot prehodnega obdobja. Kot mladi po Evropi se je tudi slovenska mladina umaknila v mladinsko mikro sceno. Nadaljuje se tudi proces večje simbioze mladih s starši, vključno s širjenjem infantilizacije mladosti.

Omenjeni razvojni premiki so glede na sedemdeseta in osemdeseta leta precej presenetljivi, še posebej, če pomislimo na takratne socialne dinamizme mladih (družbena gibanja, boj za civilno družbo, oblikovanje mladinskih subkultur), sedaj pa nenadoma umik v zasebnost, podomačenje, socialni pasivizem.

1.3 Kulturna modernizacija na začetku 21. stoletja

Zadnje raziskave slovenske mladine⁹ razkrivajo aktualne podobe generacijske modernizacije mladine, pri čemer gre za nadaljnje ukinjanje stabilnih družbenih in kulturnih struktur eksistence. Med najvidnejše pojave gotovo sodi drobljenje prostora mladih, kar pomeni, da

⁸ M. Ule – V. Mihelj – T. Rener – M. Mencin Čeplak – S. Kurdija – B. Tivadar, *Predah za študentsko mladino*, (Zbirka Juventa) Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Urad Republike Slovenije za mladino, Ljubljana 1996. Raziskovalni vzorec je zajel 1829 študentov in študentk univerz v Ljubljani in Mariboru.

⁹ Prim. V. MIHELJAK (ur.), *Mladina 2000 : slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*, (Zbirka Juventa), Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad Republike Slovenije za mladino. Aristej, Maribor 2002.

postajajo področja izkustev in identitet vse bolj partikularna. Mladost ni več neko zaokroženo dogajanje z jasnim začetkom, potekom in koncem. Spreminja se v serijo vse manj predvidljivih epizod.

Takšni pojavi so dobro zaznavni v življenjskem poteku mladih, ki postaja vse manj kulturno reguliran, zato pa vedno bolj stvar individualnih izbir in konstrukcij. To pomeni, da sodobna kultura omogoča oziroma (do)pušča mladim, da si po lastni izbiri krojijo svoj življenjski stil. V vedno zgodnejših letih mladi razpolagajo s prostim časom, z načinom zabave, z obliko druženja in prijateljstvi. Družinska oziroma starševska kontrola postaja šibkejša. S tem pa je vse manj določeno, kaj (ne) sodi k mladosti. V mladostno obdobje lahko tako vstopajo na eni strani (zaostali) elementi otroštva (npr. vedno daljše bivanje s starši¹⁰), na drugi strani pa elementi, ki jih tradicionalno pripisujemo odraslim (npr. nakupovanje, lastna izbira stila oblačenja, spolni odnosi ipd.). Mladostno obdobje je tako polno zaostankov in hkrati prehitovanj.

Zato lahko empirične raziskave ujamejo le trenutno stanje tega zelo spreminjajočega se področja življenja. V raziskavi Mladina 2000,¹¹ kjer je bilo mladim zastavljeno vprašanje: »Koliko si bil/a star/a, ko so se zgodile našteje situacije, oziroma koliko misliš, da boš star/a, ko se bodo zgodile?«, lahko zaznamo trenutno podobo poteka mladosti v Sloveniji. V prvem stolpcu tabele 3 je prikazana povprečna starost mladine, ko se zgodijo našteje situacije, in sicer od prve zaljubljenosti pa vse do starševstva in sklenitve zakona, ki jih lahko tudi danes smatramo za najbolj gotove pokazatelje zaključka mladosti in vstopa v odraslost.

V tabeli 3 se lahko še prepričamo, da v poteku mladosti med vernimi in neverujočimi mladimi ni občutnejših razlik. Zaznati je mogoče le malenkostno razliko v hitrejšem doseganju osebnostnih svoboščin (disko, prvi spolni odnos, odločanje o izgledu) pri neverujočih in nekoliko zgodnejšo mejo življenjskih dolžnosti (zaslužiti, se zaposliti, zaključiti šolanje) pri verujočih. Še najbolj občutnejša razlika med obema skupinama zadeva začetek starševstva in sklenitev zakonske zveze, ki sta zgodnejši pri verujočih. Vendar o tem ne moremo razmišljati vzročno; tem odločitvam poleg vere botrujejo še drugi družbeno kulturni dejavniki.

---

¹⁰ Posebno visok delež mladih, ki še živijo s starši, je v Italiji - kar 72,3% moških in 53,3% žensk v starih 24 do 29 let živi ob koncu 20. stoletja s starši. Glej: C. Buzzi - A. Cavalli - A. de Lillo (ur.), *Giovani verso il Duemila: Quattro rapporti Iard sulla condizione giovanile in Italia*, Il Mulino, Bologna 1997, 341.

¹¹ *Mladina 2000*, (MLA00), v: <http://www.adp.fdv.uni-lj.si/iskanje.htm> (Arhiv družboslovnih podatkov, Ljubljana).

Tabela 3: Starost, ko so se zgodile naštetje situacije: vsi in glede na (ne)vero v Boga

	VSI	verujejo	ne verujejo	neodločni
prvič se zaljubiti	13,6	13,8	13,2	13,5
prvič iti v disko	14,9	15,2	14,6	14,7
odločati o izgledu	15,2	15,6	14,8	14,9
biti sposoben/a sam/a si kuhati	17,1	17,1	17,3	16,5
prvi spolni odnosi	17,3	17,6	16,9	17,1
domov, kadar želiš	18,3	18,4	18,1	18,4
zaslužiti denar	20,3	19,9	20,9	20,4
prvič se redno zaposliti	22,3	21,8	23,2	22,3
zaključiti šolanje	22,3	21,8	23,0	22,7
odseliti se od staršev	23,8	23,9	23,6	24,0
s partnerjem skupaj živeti	24,7	24,6	25,1	24,5
prvič postati oče/mati	27,1	26,7	28,1	26,8
poročiti se	27,2	26,6	28,2	27,3

S pomočjo raziskave Mladina 2000 je mogoče opazovati življenjski potek mladih tudi glede na konfesionalno pripadnost. Kot je prikazano v tabeli 4, versko kulturni vidik odkriva določene razlike v življenjskem poteku. Zanimivo je, da mladi pripadniki muslimanske veroizpovedi na splošno najbolj odstopajo od povprečij, pri doseganju osebnih svoboščin zaostajajo, pri prevzemanju dolžnosti prehitvevajo in relativno hitro »odrasejo«. Pravoslavni mladi pa slovenske vrstnike presenetljivo prehitvevajo v avtonomiji od družinskega življenja, saj najprej zaslužijo lasten denar in se vračajo domov po lastni odločitvi.

Tabela 4: Starost, ko so se zgodile naštetje situacije - glede na veroizpoved

	katoliška	islamska	pravoslavna	druga	brez pripadnosti	VSI
prvič se zaljubiti	13,8	14,9	14,4	14,3	12,8	13,6
prvič iti v disko	15,1	14,6	14,8	15,1	14,4	14,9
odločati o izgledu	15,4	16,4	15,2	13,6	14,5	15,2
biti sposoben/a sam/a si kuhati	17,1	16,6	17,3	17,2	17,0	17,1
prvi spolni odnosi	17,5	17,6	16,9	16,8	16,8	17,3
domov, kadar želiš	18,3	19,3	17,8	18,7	18,3	18,3
zaslužiti denar	20,1	19,8	18,3	19,3	21,2	20,3
prvič se redno zaposliti	21,9	21,1	21,9	21,5	23,7	22,3
zaključiti šolanje	21,9	20,6	24,4	21,7	23,9	22,3
odseliti se od staršev	23,9	23,1	22,1	21,4	23,9	23,8
s partnerjem skupaj živeti	24,5	23,1	24,4	25,1	25,5	24,7
prvič postati oče/mati	26,8	24,8	26,2	28,8	28,5	27,1
poročiti se	26,9	24,7	25,9	29,2	28,6	27,2

Kot vidimo, prihaja v sodobnem načinu življenja do ukinitve mladosti kot prehodnega življenjskega obdobja (moratorija). Življenjski potek postaja vse bolj stvar individualnih izbir in konstrukcij. Ker je mladost vedno bolj privatna stvar posameznika, je razumljivo, da to ni več stabilno družbeno strukturiran življenjski prostor, ampak nekako poljuben, »razmetan« ali celo razbit na manjša, partikularna bivanjska področja. Mladost ni več zaokrožena zgodba, ampak snop malih zgodbic. Zato je vse težje ulovljiva tudi za analizo. Tudi refleksija o mladosti se individualizira. Posameznik zato čuti še večjo potrebo po refleksivnem odnosu do lastnega življenjskega poteka in izkustva. Ta potreba mladih danes na splošno stopa zelo v ospredje.

Dobro je torej imeti pred očmi pojav, o katerem pogosto slišimo kot množičnem begu mladih iz javne v zasebno sfero, saj bi kdo lahko pomislil, da gre za posebne lastnosti mladih. Ni mogoče spregledati, da gre za družbene procese.

Seveda ugotovitve o umikanju v zasebnost veljajo tudi za vernega mladostnika. Zato pastoralni dokument o mladinski pastoralni pravilno ugotavlja, da se pojavlja »dokaj močna težnja zagrajevanja svoje vernosti v privatno in intimno sfero, torej v sfero intimnega estetskega čutenja in iskanja samega sebe«.¹²

Pri analizi družbenega položaja mladih je seveda veliko pasti, predvsem v enostranskih gledanjih. Iz gornjega bi namreč bilo mogoče sklepati, da je mladost predvsem pasivni, trpni pojav družbe, ki ga splošni družbeni tokovi odločilno oblikujejo in z njim manipulirajo. To delno sicer drži, vendar je mogoče govoriti tudi o nasprotnem. Ker elemente mladosti najdemo v vedno večji meri tudi v drugih življenjskih področjih in obdobjih, lahko govorimo o difuzni mladosti. Skratka, mladost je postala zelo močan dejavnik celote življenja, tako da na več področjih (dovolj je pomisliti na področje kulture zabave in mode) vsa družba postaja mladocentrična. V nekem smislu je mogoče govoriti o določeni juvenilizaciji celotne družbe.

1.4 Preobrazba obredov prehoda

Obredi prehoda (praznovanja, svečanosti) poznamo kot ustaljene vzorce človekovega simbolnega vedenja in odnosov, ki strukturirajo socialne statusne prehode, tako da premagujejo družbene anomalije oziroma kaotičnost in s tem omogočajo določeno urejenost skupnega

---

¹² Medškofijski odbor za mladino, *Osnutek temeljnih smernic za mladinsko pastoralo v Cerkvi na Slovenskem*, Ljubljana 1999, 38.

življenja. Posamezniku so navadno življenjska opora, orientacija, izvor smisla in identitete.¹³

Da mladost postaja vse manj družbeno in kulturno oblikovan projekt, vse bolj pa individualen, kaže tudi kriza splošno priznanih obredov prehoda v odraslost, ki so veljali za nekakšno krono mladostnega obdobja. Še več, v preteklosti je bila v najširšem smislu celotna mladost nekakšna »predigra« ali priprava na velikanski »obred prehoda« v odraslost. Na prvem mestu je to veljalo za obred poroke.

Priče smo globoki transformaciji obredov prehoda v modernem svetu. Predvsem se je drastično zmanjšalo število porok, ne le cerkvenih, marveč tudi civilnih oziroma vseh. To se ujema z zgoraj prikazano vedno manj izrazito mejo med mladostjo in odraslostjo. Prav nenavadno bi bilo, če se omenjene spremembe ne bi odražale tudi na kulturno obredno ravni.

Posebno velika sprememba se kaže v sekularizaciji mnogih obredov prehoda. Medtem ko je bila nekoč glavna obredij religioznega (cerkvenega) značaja, je večina obredij prehoda v sodobni družbi posvetne narave. Dovolj je pomisliti na številne oblike spontanih novih ritualov, t.i. »krstov« (vključno s številnimi sprejemi v različne družbene skupine ali organizacije).¹⁴ Zdi se, da le birma pri nas še ostaja poglobilni iniciacijski obred prehoda iz otroštva v mladostno obdobje. Zaradi pomikanja meje med otroštvom in mladostjo v vedno zgodnejša leta je razumljiva težnja po zgodnejši birmi. Prizadevanja za prejem zakramenta birme v poznejših letih vsekakor pomeni odpoved birmi kot iniciacijskemu mostu v mladostno obdobje verskega življenja.

Ker so obredi od nekdaj pomemben instrument posredovanja vrednot, življenjskih ciljev in smisla, se odpira vprašanje, kaj se spričo transformacije obredja dogaja na ravni vrednot. Zanje se zdi, da ob procesih naraščajoče individualizacije postajajo odločilnejši usmerjevalec življenja mladih.

2. Vrednostne (ne)usmeritve mladih

Pri posredovanju vere ima pomembno vlogo – zaradi značilnosti sodobne osebnosti in družbe vedno pomembnejšo – tudi osebni in so-

---

¹³ Več o tem: Th. Luckmann, *Obredi kot premagovanje mej življenjskega sveta*, v: *Nova revija* 83/84 (1989), 422-430; V. Potočnik, *Religiozni obredi prehoda v prehodnem času*, v: *Časopis za kritiko znanosti*, letnik XXIX, 2001, št.202-203, 197-211; isti, *Mladi proti letu dvatisoč*, v: A. Baligač (ur.), *Mladi, ulica, prihodnost*, Salve, Ljubljana 1998, 5-20.

¹⁴ Več o tem: V. Potočnik, *Novi »nadomestni« obredi*, v: *Cerkev v sedanjem svetu* 34 (2000/ 11-12) 212-215.

cialni svet naslovnikov. Poleg vsebin (verskih resnic, vrednot, norm) in načinov posredovanja s strani družine ali Cerkve ali šole (programi, didaktične metode in stili itd.) prihajajo vedno bolj v ospredje vprašanja vrednostnega sveta mladih. V zvezi z vrednotnimi usmeritvami pa srečujemo precej razširjeno prepričanje, da so mladi brez vrednot, in če to v celoti ne drži, se zdi, da se vsaj pogrezajo v krizo vrednot. Spet drugi razpravljajo o razpadu vrednostnega sveta, o kaosu in anomiji vrednot, o vrednotnem vakuumu; del tega pa so predvsem mladi. Na kaj kažejo empirične najdbe o vrednotah mladih? S katerimi vrednotami se najlažje oziroma najtežje identificirajo? Na kakšen način danes mladi sploh lahko prihajajo do vrednot?

2.1 Raziskovanje vrednot

Raziskovanje vrednot je zelo zahtevno, saj se vrednote in vrednostne usmeritve oblikujejo pod vplivom velikega števila dejavnikov, od bioloških, genetskih, evolucijskih na eni, do socialnih, vzgojnih in kulturnih na drugi strani. Sploh so vrednote zelo kompleksen pojav, ker se povezujejo s čustvenimi, motivacijskimi (voljnimi) in z kognitivnimi procesi. V prvem pomenu besede se vrednota pri posamezniku verjetno oblikuje šele v (obdobju osnovnega razvoja osebnosti) najstniških letih, čeprav že veliko prej vrednoti posamezne pojave in objekte (grdo, lepo – predstopnja v razvoju vrednot). Zrelo oblikovanje vrednot namreč zahteva oblikovane zmožnosti abstraktnega mišljenja, to pa sovпада z leti pubertete in zgodnje adolescence.¹⁵

Sicer pa so vrednote relativno stabilne in trajne – vsekakor bolj kot nekatera prepričanja ali stališča. To pa ne pomeni, da so nespremenljive.¹⁶

Pri empiričnem (sociopsihološkem) raziskovanju vrednot je pomembno zavedati se meja tega raziskovanja. Najpogosteje gre za raziskovanje »kajstva«, ne pa »najstva«. Slednje je predmet etike in morale. Pri sociopsihološkem raziskovanju gre za iskanje odgovorov na vprašanja: S katerimi vrednotami se mladi najlažje oziroma najtežje identificirajo? V kolikšni meri vplivajo vrednote na obnašanje (in obratno)? Kako se vrednote povezujejo (ali ne) v skupine, clastre, oziroma: katere se med seboj povezujejo in katere so si najbolj oddaljene.

V zvezi s tem gre za vprašanje hierarhije vrednostnega prostora. Pri nas je vodilni raziskovalec vrednot J. Musek¹⁷ v številnih raziskavah

¹⁵ Prim. J. Musek, *Osebnost in vrednote*, Educy d.o.o., Ljubljana 1993, 204.

¹⁶ *Prav tam*, 203.

¹⁷ Prim. J. Musek, *Nova psihološka teorija vrednot*, Inštitut za psihologijo osebnosti Educy, Ljubljana 2000, 29 in 71.

prišel do kompleksne, a zelo razvidne hierarhije vrednotnega prostora. Posamezne vrednote se grupirajo v štiri vrednotne kategorije srednjega razreda, te pa v štiri vrednotne tipe vrednot. V hedonski tip (vrednotne kategorije čutnih, zdravstvenih, varnostnih vrednot) se uvrščajo naslednje vrednote: veselje, zabava, družabnost, vznemirljivo življenje, udobje, spolnost, dobra hrana, prosto gibanje (svoboda), zdravje, varnost, počitek; v potenčni tip (kategorije statusnih, patriotskih in legalističnih vrednot) se uvrščajo: moč, ugled, slava, denar, politični uspeh, prekašanje drugih, dolgo življenje, narodni ponos, ljubezen do domovine, red, zakoni; v moralni tip (kategorije tradicionalnih, družinskih in socialnih vrednot) se uvrščajo: poštenost, dobrot, delavnost, družinska sreča, razumevanje s partnerjem, ljubezen do otrok, ljubezen, upanje, enakost, nacionalna enakopravnost, mir, sloga, pravica (svoboda); v izpolnitveni tip (kulturne, estetske, aktualizacijske, spoznavne in verske kategorije vrednot) se uvrščajo: kultura, umetnost, ustvarjalnost, lepota, narava, znanje, napredek, samoizpopolnjevanje, resnica, modrost, vera. Končno se štirje vrednotni tipi združujejo v dve velekategorijski vrednoti: hedonski in potenčni tip se vežeta v dionizično, moralni in izpolnitveni tip pa v apolonsko velegategorijo vrednot.

Relativno poznana in razširjena na svoje zgovorna je tudi Roakecheva klasifikacija vrednot. Avtor govori o dveh poglavitnih kategorijah vrednot: o kategoriji terminalnih vrednot, v katero uvršča osebne (npr. modrost) in socialne (npr. mir v svetu), v drugo kategorijo instrumentalnih vrednot pa moralne (npr. poštenost) in kompetenčne (npr. sposobnost). Ni težko ugotoviti, da v sodobnem svetu prevladujejo slednje.

Končno je potrebno omeniti zelo razširjeno empirično raziskovanje razvoja vrednotnih orientacij. Jasno je, da so v posameznih razvojnih obdobjih človekovega življenja bolj v ospredju nekatere vrednote, v drugem druge. J. Musek je prišel celo do razvojne hierarhije vrednot, pri čemer ugotavlja, da so v mlajšem obdobju življenja relativno pomembnejše hedonske in potenčne vrednote, pozneje pa postanejo pomembnejše moralne vrednote in vrednote izpolnitve.¹⁸ Podobno kot za človekov razvoj velja tudi za zgodovinska obdobja posameznih družb.

2.2 Prisotnost, hierarhija, razvoj vrednot

Če se osredotočimo na empirične izsledke raziskovanja mladine, vsekakor pade najprej v oči, da mladi niso brez vrednot. Kot prikazuje tabela 5, mladi posameznim stvarim v življenju pripisujejo na splošno zelo visok pomen.

¹⁸ *Prav tam*, 88.

Razvidno je tudi, da mladi posamezne prvine življenja vrednotijo višje, druge manj. Najvišji pomen pripisujejo zdravju, resničnemu prijateljstvu in družinskemu življenju; to se nabojuje približuje hedonskemu in moralnemu vrednostnemu tipu. Presenetljivo je, da mladi tako visoko postavljajo zdravje (takšno lestvico vrednot bi pričakovali pri starejših ljudeh). Vprašanje je, ali gre v njihovi logiki res za določeno racionalnost – saj so brez zdravja druge reči manj mogoče –, ali pa to morada kaže na njihovo notranjo ranjenost, na občutja ogroženosti in s tem na potrebo po ozdravljenju? Vsekakor to kaže na neko eksistenčno paniko mladih in globoko potrebo po večji ontološki varnosti.¹⁹

Najmanj se mladi istovetijo s potenčnim tipom vrednot. Kot prikazuje tabela 5, te vrednote uvrščajo na dno lestvice. Kar 24,8% mladih izjavlja, da zanje »imeti moč nad drugimi« sploh ni pomembno.

Rezultati torej jasno kažejo, da mladi niso brez vrednot. Zelo malo je namreč mladih, le kakšen odstotek, ki jim našete stvari sploh niso pomembne; izjema je modaliteta »imeti moč nad drugimi«. To pomeni, da mladi ne tavajo v vrednotnem vakuumu, marveč v/n njih delujejo silnice raznih zelenih stvari in jih v življenjskih odločitvah bolj ali manj usmerjajo.

Empirični podatki v tabeli 5 v zadnjih štirih stolpcih – sicer ne preveč izrazito, pa vendar dovolj jasno – nakazujejo tudi razvoj vrednot v mladostnem življenjskem poteku. Videti je, da skoraj pri vsaki vrednoti v višjih starostnih obdobjih več mladih poudarja pomembnost omenjene stvari v življenju. Dokaj izraziti izjemi sta le vznemirljivo življenje in šolski/delovni uspeh, kjer sta njuna pomena v obratnem sorazmerju s starostjo vprašanih. Le nekaj je stvari (prijateljstvo, mir na svetu), ki so v vseh starostnih obdobjih na približno enaki ravni pomembnosti in kot takšni ne razodevajo razvojnega spreminjanja.

---

¹⁹ Prim. T. Rener, *Novi trendi v zasebnih razmerjih*, v: V. Mihelj (ur.), *Mladina 2000: slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*, n.d. 83.

Tabela 5: Hierarhija pomembnih stvari v življenju mladih²⁰

	VSI	pod 18 let	18 do 21	22 do 25	26 do 29
zdravje	4,8	4,7	4,8	4,8	4,9
resnično prijateljstvo	4,7	4,7	4,8	4,7	4,7
družinsko življenje	4,6	4,5	4,5	4,6	4,7
svoboda delovanja in mišljenja	4,5	4,2	4,5	4,6	4,6
mir v svetu brez konfliktov	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
uspeh v šoli, poklicu	4,4	4,5	4,4	4,4	4,3
varovanje narave	4,4	4,3	4,3	4,4	4,5
varnost naroda pred sovražniki	4,2	4,0	4,2	4,2	4,3
red in stabilnost v družbi	4,2	4,0	4,1	4,2	4,3
živeti v miru sam s seboj	4,0	3,6	4,0	4,1	4,2
svet lepega, narava, umetnost	3,9	3,6	3,9	3,9	4,0
kreativnost, originalnost	3,7	3,4	3,8	3,8	3,6
vzdrževanje tradicionalnih vrednot	3,7	3,6	3,6	3,6	3,7
materialne dobrine	3,6	3,4	3,7	3,6	3,7
vznemirljivo življenje	3,6	3,7	3,8	3,6	3,4
biti avtoriteta, voditelj	2,9	2,8	3,0	2,8	2,9
imeti moč nad drugimi	2,4	2,3	2,5	2,4	2,3

Vir: *Mladina 2000*

2.3 Kaotičnost vrednotnega prostora

Vsekakor lahko predpostavljamo, da zgoraj prikazani pogledi na življenje pri mladih odražajo globlje strukture vrednotnih usmeritev, ki neposredno niso izmerljive. S pomočjo faktorjske analize, to je s poševnokotno rotacijo, se za spremenljivkami, ki merijo vrednote, pojavi pet latentnih faktorjev, ki skupaj pojasnijo 55,8% skupne variance merjenih spremenljivk vrednotnega prostora.

Kot je razvidno iz tabele 6, pojasnjuje prvi tak latentni faktor, ki zavzema relativno največ prostora (15,6% skupne variance), predvsem klasične tradicionalne vrednote (od narave, družinskega življenja do miru in reda v družbi). Drugi faktor meri predvsem na varnost (poklicno, narodno, materialno in zdravstveno). Tretji faktor, ki nastopi dokaj samostojno, kaže izrazito željo po moči. Pri četrtem faktorju gre za ekspresivno estetske vrednote (kreativnost, vznemirljivo življenje, svet lepega, umetnost in še prijateljstvo). Peti faktor v strukturi vrednotnega prostora pa kaže na izrazito individualistično in svobodomiselnost (živeti v miru s samim seboj, v svobodi delovanja in mišljenja). Očitno sta četrti in peti faktor najbližja idealističnim predstavam mladih o življenju in svetu. Pri tem pa se kaže tendenca, ki je

²⁰ Tabela prikazuje povprečne vrednosti odgovorov, dobljenih s pomočjo lestvice: 1 = sploh ni pomembno, 2 = malo pomembno, 3 = srednje pomembno, 4 = dokaj pomembno, 5 = zelo pomembno.

razvidna tudi v tabeli 5, da s starostjo narašča pomen vrednot, ki jih pojasnjuje prvi faktor.²¹

Tabela 6: Faktorska analiza vrednot

	1	2	3	4	5
varovanje narave vzdrževanje tradicionalnih vrednot	0,726				
družinsko življenje	0,626				
mir v svetu brez konfliktov	0,609	0,271			
red in stabilnost v družbi	0,516	0,446			
uspeh v soli, poklicu		0,698			
varnost naroda pred sovražniki	0,382	0,568			
materialne dobrine		0,567	0,438		
zdravje	0,438	0,461			
imeti moč nad drugimi			0,853		
biti avtoriteta, voditelj			0,793		
kreativnost, originalnost				0,698	0,282
vznemirljivo življenje			0,327	0,615	
svet lepega, narava, umetnost	0,450			0,557	
resnično prijateljstvo		0,343	-0,264	0,545	
živeti v miru sam s seboj					0,860
svoboda delovanja in mišljenja				0,349	0,675

Prikaz še zdaleč ne more veljati za jasno fotografsko podobo kompleksnega vrednotnega prostora, temveč za njegov približen in dokaj nejasen obris, kot nekakšen »rentgenski posnetek«. V tabeli 6 so delno nakazane te nejasnosti, saj mnoge vrednote nastopijo tudi v drugih faktorjih, čeprav v manj pomembni vlogi. Vse to oddaljuje dobljeno sliko od kategorij, do katerih je prišel v teoriji vrednot J. Musek; to kaže na veliko prigradnost vrednotnega prostora mladih.

2.4 Verske in moralne vrednote

Zastavlja se seveda tudi vprašanje o navzočnosti verskih in moralnih vrednot, ki so za posredovanje vere velikega pomena. V kolikšni meri so navzoče in predvsem v kolikšni meri so sploh kompatibilne s prikazanim kontekstom vrednot.

²¹ Prim. M. Ule, M. Kuhar, *Sodobna mladina: izziv sprememb*, v: V. Mihelj (ur.), *Mladina 2000 : slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*, n.d 55.

V raziskavi Mladina 2000 se 72% mladih izreka za katoličane,²² 52,5% pa jih trdi, da verujejo v Boga. Konfesionalna pripadnost in vera v Boga torej ne sovpadata, kajti 18% mladih, ki se imajo za katoličane, zase pravi, da ne verujejo v Boga. Sicer pa v starosti med 15 in 18 letom veruje v Boga 55,3%, med 18 in 21 letom 50,8%, med 22 in 25 letom 48,6%, v starostni skupini med 26 in 29 letom pa veruje v Boga 56,5% mladih.

Glede prakticiranja vere ista raziskava govori o 10,8% mladih, ki redno, vsaj enkrat na teden hodi k bogoslužju, 12,2% vsaj enkrat ali dvakrat na mesec, 21,7 % nekajkrat na leto, 29,9% samo enkrat ali dvakrat letno ob velikih verskih praznikih, 25,3 % pa nikoli. Med temi in cerkvenimi podatki o verski praksi ni večjih neskladij.

Glede moralnih vrednot je ista raziskava (glej tabelo 7) mladim zastavila vprašanje: »Ali po tvojem mnenju naslednje stvari lahko ali ne moremo upravičiti?« pokaže, da je za mlade moralno najmanj sprejemljiv samomor in prostitucija, do splava in homoseksualnosti so približno v enaki meri proti in za, medtem ko so za evtanazijo in ločitev zakonske zveze že bolj dovzetni.

Tabela 7: Naslednje stvari lahko upravičimo (povprečja)

Raziskava kaže, da tudi precej tistih, ki verujejo v Boga – sicer manj od nevernih sovrstnikov –, tolerira splav in druge moralne kategorije v tabeli 7.²³ To pomeni, da so v njihovem vrednotnem svetu sočasno nasprotujoče si vrednote.

2.5 Pluralni vrednotni mik

Vzporedno z označitvijo moderne družbe kot odprte, moramo tudi o človekovem vrednotnem prostoru govoriti kot o vedno bolj odprtem.

samomor	3,84
prostitucija	4,24
splav	5,78
homoseksualnost	5,81
evtanazija	6,18
ločitev	6,47

(1= nikoli ne moremo upravičiti, 10= vedno lahko upravičimo)

²² To je toliko, kot v popisu leta 1991 vseh prebivalcev Slovenije. Tudi to kaže na neverodostojnost podatka o katoličanih v popisu 2002, predvsem zaradi politiziranja tega vprašanja.

²³ Pojav, sicer v veliko manjši meri, razkriva tudi raziskava vrednostnih orientacij dijakov slovenskih cerkvenih gimnazij. Več kot tretjina dijakov pritrjuje kontracepciji, predzakonskim spolnim odnosom, splavu pa četrtnina.

Ta prostor je postal odprt oziroma toleranten do najrazličnejših stvari oziroma odprt za ljudi z najrazličnejšimi vrednostnimi orientacijami. Zato je področje vrednot vedno bolj pluralno, polno ne le kompatibilnih, marveč tudi nasprotujočih si vrednot. Morda ta označitev vrednotne situacije sodi med najpomembnejše.

To pomeni, da ne živimo v družbi vsesplošne krize vrednot, marveč v družbi krize homogenih (kompatibilnih) vrednot. V modernih družbah ni več enega sistema skupnih vrednot, ki bi bile obvezne za vse, tudi ni mehanizmov ali institucij, ki bi preprečevale vstop novim ali »tujim« vrednotnim »vsiisljivkam«. Bivšega predpisanega enotnega socialističnega sistema vrednot (socialističnega človeka), ki so ga ščitile državne institucije (od šole do represivnih institucij), ni več. Vendar tudi v tistih razmerah predpisovanje vrednot ni bilo popolno, saj vrednot vsakdanjega življenja ni bilo mogoče v celoti kontrolirati.

Za verske vrednote to po eni strani pomeni večjo možnost, saj odprtost vrednotnega prostora pomeni tudi odprtost za verske vrednote. Ta prostor pa ni dan vnaprej oziroma ni zagotovljen. Treba ga je vedno znova odkrivati zlasti v okoljih relativno bolj kompatibilnih vrednot.

V procesih medsebojnega vplivanja (komuniciranja) vrednot v pluralnih razmerah ne prihaja le do podpiranja sorodnih, marveč (zaradi prisotnosti nasprotujočih si vrednot) tudi do nevtraliziranja njihovega energetskega (motivacijskega) naboja.

Ker ima v tem pluralnem svetu sleherna vrednota »pravico« do obstoja v omrežju vrednot, ta svet vrednot postaja tudi vse manj hierarhično urejen. Drobi se v več manjših hierarhij. To pomeni, da je vrednotni svet vedno bolj plitev in zniiveliziran, vodoraven.

Zato je vse težje in vse manj razumljivo govoriti o višjih vrednotah. Višje vrednote postajajo vedno bolj razpršene po vrednotnem prostoru. Tudi najvišje vrednote (sveto) so podvržene novi kaotični situaciji. Morda je v naši postsocialistični situaciji to še bolj izrazito, saj je bilo to programsko zastavljeno. Programsko besedilo komunističnega programa se je namreč glasilo, da »nič nam ne sme biti tako sveto, da ne bi moglo biti preseženo«. To pomeni, da je bila za najvišjo vrednoto razglašena vrednota, da ni nič sveto.²⁴

Gotovo se v gornjih ugotovitvah skriva del odgovora na pogosto izraženo trditev o šibkosti ali kar odsotnosti vrednot pri uravnavanju odločitev sodobnega človeka. Večkrat se zdi, da je med človekovimi (predvsem deklariranimi) vrednostnimi orientacijami in praktičnim vedenjem ne le neskladje, marveč pravi razkol.

²⁴ Prim. S. Hribar, *Vrednote mladih, v: Vrednote, Zbornik predavanj s teološkega tečaja o aktualnih temah za študente in izobražence*, Ljubljana 1986, 101.

Pri tem je pomembno spoznanje, da posamezne vrednote na odločitve in obnašanje ne vplivajo neposredno. Kot ugotavlja J. Musek,²⁵ vplivajo na razmerje med vrednotami in dejanskim ravnanjem naslednji dejavniki: človekove potrebe, prejšnje obnašanje, vedenjske namere, meta odločitve, zgolj deklarativne vrednote, refleksija in pa tudi druge vrednote. Pri slednjem ni nujno, da gre za konflikt vrednot, temveč je lahko pri kakem človeku neka druga vrednota višje na njegovi lestvici vrednot od tiste, ki naj bi določala njegovo (pričakovano) vedenje.

Iz povedanega sledi, da številni dejavniki zmanjšujejo vpliv vrednot na človekovo dejansko ravnanje. Če pa pri tem upoštevamo še zgoraj opisano pluralno, fluidno in difuzno organizacijo vrednot, pravi vrednotni miks, je možnost izgube vrednotnega vpliva na odločitve še veliko večja in verjetnejša.

3. Za posredovanje vere

Za sklep se vprašujemo, kaj gornje ugotovitve pomenijo za versko vzgojo v razmerah (post)moderne pluralne družbene situacije. Zdi se namreč, da prepričanje, ki je v preteklosti močno oblikovalo versko vzgojo, ni več zadostno. Poudarjalo se je namreč, da vera v človekovem življenju deluje predvsem na ravni vrednot. Zato je vzgoja za vrednote prva naloga, obenem tudi metoda verske vzgoje.

Vprašanje vzgoje vrednot, posebej še verskih in moralnih, ostaja za versko vzgojo poglobitnega pomena. Brez vrednostnih orientacij si verskega življenja v sodobnem – vedno bolj individualiziranem svetu, v katerem imajo tradicionalne institucije, vključno s cerkvenimi, vse manjšo regulacijsko moč – skoraj ni mogoče predstavljati.

Ohrabrujoče je spoznanje, da postaja vrednostni prostor splošno odprt in dostopen tudi za verske vrednote. Zdi se, da se na tem področju odpira polno novih možnosti za njihovo dejavno prisotnost. Vendar to v pluralni in vrednotno difuzni ter znivelizirani situaciji ni mogoče brez dovolj jasne in prepoznavne identitete verskih vrednot. Pogoj za to je uspešna refleksija. V situaciji, v kateri pluralizem socializacijske rezultate izničuje, brez refleksije lastne izkušnje vrednot ni mogoče. Verska vzgoja zato pomeni spremljati človeka v njegovi refleksiji lastnega življenja.

Za versko vzgojo je zgolj osredotočenje na refleksijo vrednot in izkušenj nezadostno. Ker refleksija poleg verskega znanja predpostavlja tudi življenjske (verske) izkušnje, o katerih reflektira, je potrebno tudi zagotoviti te izkušnje.

---

²⁵ Prim. J. Musek, *n. d.*, 201-213.

Globoko sem prepričan, da danes postaja omogočanje verskih izkušenj in posredovanje verskih vrednot vse potrebnejši vidik dela na področju iniciacijskih obredov. Ker so obstoječe obredno simbolične prakse za današnji svet popolnoma anahronistične, saj v glavnem še vedno predpostavljajo stare oblike prehoda, je pomembno razmišljati o novih liturgično zakramentalnih praksah. Obredi, ki vero približujejo celostneje – zlasti če vključujejo umetnost oziroma estetsko-ekspresivno razsežnost, ki je pri mladih danes zelo v ospredju – in obenem človeka usposabljaajo za simbolno versko govorico, bi morali bolj upoštevati nove okoliščine, v katerih se mladi prebijajo iz otroštva v odraslost.

Obredi, ki ustvarjajo in poživljajo versko skupnosti, bi posamezniku dodatno omogočili doživeti čut pripadnosti. V času, ko je formalna pripadnost izgubila velik del pomena in moči in je individualiziran mladostnik v projektu lastne mladosti in verske identitete vedno bolj osamljen, je vzpostavljanje pripadnosti cerkveni skupnosti posebna naloga verske vzgoje. Vrednoto verske skupnosti je mogoče odkriti predvsem v pozitivni izkušnji. Brez nje tudi ni mogoče zaupati verski skupnosti, ki je danes (kot do vseh institucij) na posebni preizkušnji. Čeprav ima v zaupanju ljudi Cerkvi Cerkev na Slovenskem lepo rezervo, je mogoče ta kapital ohranjati predvsem z graditvijo zaupanja na medosebni ravni njenih članov. Da je to tudi danes mogoče tudi med mladimi, dokazujejo visoki kazalci zaupanja dijakov in dijakinj cerkvenih gimnazij, pa tudi drugih mladih, katerih zaupanje Cerkvi je v Sloveniji precej višje od starejših generacij.

Povzetek: Vinko Potočnik, Vrednostna difuznost mladine v razmerah pluralnosti

Razprava je posvečena vrednotam in kulturi mladih, ob predpostavki, da je mladina seizmograf širših življenjskih razmer, obenem pa je obdobje mladosti ključnega pomena za versko formacijo. Empirični podatki razodevajo, da se danes mladi v Sloveniji počutijo veliko bolj srečne kot starejše generacije, v primerjavi z drugimi deželami pa dosega relativno nizko stopnjo srečnosti. Sicer pa so generacije mladih v zadnjih desetletjih subjekt velikih sprememb, od generacij, ki so nekritično pristajale na socialistično ideologijo, do današnjih, družbeno veliko bolj pasivnih, umaknjenih v mladinsko mikro sceno. Njihov življenjski potek postaja vse manj zaokroženo prehodno obdobje v odraslost, vse bolj pa serija manjših epizod, ki je vse bolj stvar individualnih izbir. S tem nastopa kriza poglobitvenih obredov prehoda. Tudi vrednotni prostor mladih postaja vse bolj odprt, pluralen, nehomogen in pogosto divergenten. V krizi je tudi koncept (naj)višjih vrednot. V pro-

cesih medsebojnega vplivanja (komuniciranja) vrednot ne prihaja le do podpiranja sorodnih, marveč – zaradi prisotnosti nasprotujočih si vrednot – tudi do nevtraliziranja njihovega energetskega (motivacijskega) naboja in posledično šibkejšega vpliva na odločitve in ravnanje. Zato je velik izziv verske vzgoje posodabljanje vzgoje za vrednote, vključno s posodabljanjem obredov prehoda in s tem graditve pripadnosti verski skupnosti in zaupanja vanjo.

Ključne besede: mladost, vrednote, pluralizem, obredi prehoda, religija, kultura, družbene spremembe.

Summary: Vinko Potočnik, *Value Diffuseness of Young People in Pluralist Conditions*

The treatise deals with the values and the culture of young people on the assumption that they can act as a seismograph of broader conditions of life. At the same time the years of adolescence are of key importance for religious formation. Empirical data show that nowadays young people in Slovenia feel much happier than the older generations, yet they achieve a relatively low degree of happiness in comparison with other countries. During the last decades the young generations have been subjected to great changes, starting with the generations who uncritically adopted socialist ideology, and up to the present generations, who are much more passive socially and retreat into their subculture. Adolescence is less and less a rounded-off period of transition into adulthood and more and more a series of smaller episodes that are a matter of individual choice. This results in a crisis of the main rites of passage. Also the value space of the young people is becoming increasingly open, pluralist, non-homogeneous and often divergent. The conception of the highest values is in crisis as well. In the processes of the mutual intercommunication of the values, the related values do not just support each other, but also - due to the presence of opposing values - their motivation load is neutralized and thus exerts a weaker influence on the decisions and the behaviour. Therefore a great challenge to religious education is a modernization of the education for values together with a modernization of the rites of passage, which will build up the sense of belonging to the religious community and the trust in it.

Key words: youth, values, pluralism, rites of passage, religion, culture, social changes.